

Positiepaper Rondetafel over het UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights op 21 November 2019

Inleiding

De UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights is opgesteld ter versterking van het respect, de promotie, de bescherming en de naleving van mensenrechten in het kader van bedrijfsactiviteiten. Het dient ertoe om mensenrechtenschendingen te voorkomen en om een effectieve toegang tot rechtsmiddelen te bieden aan slachtoffers van mensenrechtenschendingen voortvloeiend uit bedrijfsactiviteiten waarbij de internationale samenwerking op dit onderwerp wordt bevorderd.

Alle bedrijven, ongeacht hun omvang, sector, operationele context, eigendom en structuur, hebben de verantwoordelijkheid om mensenrechten te respecteren, onder meer door te voorkomen dat ze door hun bedrijfsactiviteiten een negatieve impact hebben op mensenrechten of daartoe bijdragen, en dergelijke effecten aan te pakken wanneer ze zich voordoen, evenals het voorkomen of verminderen van nadelige gevolgen voor de mensenrechten die rechtstreeks verband houden met hun activiteiten, producten of diensten door hun zakelijke relaties.

Het verdrag is ten bate van alle mensen die op nadelige wijze worden geconfronteerd met bedrijfsactiviteiten. Omdat het IUCN Nationaal Comité van Nederland (IUCN NL) zich richt op het waarderen en beschermen van de natuur, zal dit positiepaper ingaan op de positie van de natuurbeschermers.

Positie natuurbeschermers

De groeiende wereldbevolking met een stijgende consumptie zorgt voor een steeds grotere vraag naar grondstoffen, zoals mineralen, hout en palmolie, die vaak op een niet-duurzame wijze worden gewonnen. In landen met veel grondstoffen en/of ruimte voor grootschalige landbouw, komt steeds meer vraag naar land voor ontginning. Natuurbeschermers lopen gevaar omdat zij zich uitspreken tegen de vernietigende impact van bijvoorbeeld oliewinning, gouddelving of de aanleg van een plantage. Doordat natuurbeschermers land, bos en water proberen te beschermen tegen de komst van grootschalige agro-industrie en mijnbouw, bevinden zij zich in de vuurlinie.

Met natuurbeschermers wordt o.a. gedoeld op: i) medewerkers van maatschappelijke organisaties die opkomen voor de natuur en de mensenrechten van de lokale bevolking, ii) burgers waaronder inheemse volken en boeren die opkomen voor het recht op een gezonde leefomgeving, en iii) parkwachters die waken over een beschermd natuurgebied.

Volgens het rapport van Global Witness van 2018 (<https://www.globalwitness.org/en/about-us/annual-reviews/>) zijn er in dat jaar 164 natuurbeschermers gedood; 3 per week. Waarschijnlijk is dit een onderschatting van het daadwerkelijke aantal: in veel landen is de verstrekte informatie onbetrouwbaar vanwege corruptie en worden sterfgevallen in afgelegen gebieden niet geregistreerd. De meeste conflicten waarbij doden vallen zijn gerelateerd aan mijnbouw en de grootschalige agro-industrie, zoals palmolie en soja. Ook houtkap en waterkrachtcentrales zijn een bron van conflict. Het aantal doden staat los van de andere bedreigingen waarmee natuurbeschermers worden geconfronteerd zoals bijvoorbeeld arrestaties en vasthoudingen zonder formele aanklacht, geweld, intimidaties en bedreigingen, en criminalisering.

Vaak blijken paramilitaire groepen, het leger, de politie of particuliere beveiligers betrokken bij het geweld. Vermoedelijk hebben zij banden met overheden of bedrijven die belang hebben bij de komst van bijvoorbeeld een mijnbouwbedrijf of een houtconcessie. Bedrijven die mensenrechten van natuurbeschermers schenden komen hier nu nog mee weg, omdat er geen bindende wetgeving is die hen dwingt om mensenrechten te respecteren. Daders worden zelden opgespoord of veroordeeld, vanwege de afwezigheid van een goed functionerende onafhankelijke rechtsgang in landen waar deze conflicten met name voorkomen, zoals de Filippijnen en Brazilië. Deze straffeloosheid is een groot probleem, want het werkt meer geweld in de hand.

Noodzaak verdrag

Gebleken is dat de OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen slecht opgevolgd (<https://www.corporatebenchmark.org/sites/default/files/documents/CHRBKeyFindings2018.pdf>). De UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights, zou een structurele verbetering betekenen voor de rechtspositie van natuurbeschermers, omdat het een bindend verdrag is. Via dit bindend verdrag wordt door implementatie in nationale wetgeving afgedwongen dat bedrijven de mensenrechten van natuurbeschermers moeten respecteren bij de uitoefening van hun onderneming.

Bedrijven worden namelijk verplicht om proactief onderzoek te doen naar de impact van hun eigen bedrijfsactiviteiten op mensenrechten én de impact van die van hun zakelijke relaties. Zij moeten identificeren en beoordelen welke mensenrechtenschendingen zouden kunnen voortvloeien uit hun bedrijfsactiviteiten, en die van hun zakelijke relaties, en vervolgens passende maatregelen treffen om deze te voorkomen. Daarnaast moeten zij de impact op de mensenrechten van deze bedrijfsactiviteiten bewaken en verantwoording afleggen over hun beleid en de getroffen maatregelen om feitelijke en potentiële mensenrechtenschendingen voortvloeiende uit deze bedrijfsactiviteiten te voorkomen. Relevant hierbij is dat het verdrag vastlegt dat er een ketenverantwoordelijkheid ontstaat, zodat transnationale ondernemingen kunnen worden aangesproken voor mensenrechtenschendingen die binnen hun groepsstructuren plaatsvinden. Deze ketenverantwoordelijkheid staat ook centraal in het Nederlandse IMVO-beleid. Uiteindelijk zal het verdrag ook essentieel zijn bij het bereiken van meerdere Duurzame Ontwikkelingsdoelen, zoals SDG10 Ongelijkheid verminderen, SDG12 Verantwoorde consumptie en productie, SDG 15 Leven op het land SDG16 Vrede, justitie en sterke publieke diensten.

Door dit verdrag krijgen natuurbeschermers toegang tot een effectieve rechtsgang die hen de mogelijkheid geeft om bedrijven ter verantwoording te roepen indien deze hun verplichtingen neergelegd in dit verdrag niet nakomen. Een recht dat zij nu vaak ontberen.

Wat moet Nederland doen?

- In EU verband het belang van het totstandkomen van het UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights blijven benadrukken;
- In EU verband aandringen op een actievere houding van de EU bij de onderhandelingen over de inhoudelijke aspecten van het UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights, waarbij de bescherming van de mensenrechten en een effectieve toegang tot recht voorop staan;
- Binnen de EU als Nederland een voortrekkersrol innemen en een eigen Nederlandse positie kenbaar maken met betrekking tot de meer inhoudelijke aspecten van het UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights, waarbij de bescherming van de mensenrechten en een effectieve toegang tot recht voorop staan; en
- Het belang benadrukken van een inclusieve behandeling van het UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights, waarbij de civil society organisations, experts en anderen de gelegenheid krijgen een rol te spelen bij het totstandkomen van dit verdrag.

Antoinette Sprenger, Senior Expert Environmental Justice IUCN NL